

อ่านชายแดนใต้ผ่าน “มลายูที่รู้สึก”

ความเป็นมลายูโดยคน
“เข้านอกออกใน”

ตลอดระยะเวลาของการเกิด “สงครามเงียบ” ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้มีองค์ความรู้มากมายเกี่ยวกับคนมลายูมุสลิมที่ถูกเขียนขึ้น ทั้งเรื่องวัฒนธรรมมลายู การจัดการปัญหาและความขัดแย้ง แต่หนังสือต่างๆ เหล่านั้น พบว่ามีส่วนน้อยที่พยายามเจาะค้นเข้าไปสู่ “ความเป็นมลายู” ในแบบมลายูสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ไม่เพียงแต่เดือดร้อนกับปัญหาความรุนแรง แต่ยังมีเรื่องราวอื่นๆ ที่นอกเหนือสถานการณ์ความรุนแรงซ่อนอยู่ด้วย

ข่าวความรุนแรงทำให้แง่มุมความเป็นมลายูแบบอื่นๆ ถูกมองข้ามและไม่เป็นที่สนใจเท่ากับ “ปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรง” จนความเป็นมลายูในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ถูกผลิตออกมาเป็นตำราและชุดความรู้ในรูปแบบเดียวกันหมดและดูเหมือนจะเป็นเช่นนั้นต่อไป

“มลายูที่รู้สึก” เป็นหนังสืออีกเล่มที่เกิดขึ้นท่ามกลางกระแสดังกล่าว ซึ่งผู้เขียนคือศรยุทธ เอี่ยมเอื้อยุทธ เขียนขึ้นภายหลังจากการลงพื้นที่ภาคสนามเก็บข้อมูลวิทยานิพนธ์ในสาขามานุษยวิทยาและอาศัยอยู่ในชุมชนริมทะเลแห่งหนึ่งของอำเภอปะนาเระ หนังสือเล่มนี้จึงเป็นเสมือนเก็บตกจากวิทยานิพนธ์หรืออาจจะเรียกได้ว่าเป็นสาระสำคัญที่แท้จริงที่ไม่ปรากฏในวิทยานิพนธ์ ดังที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้เมื่อครั้งงานเสวนาเปิดตัวหนังสือ “มลายูที่รู้สึก” ในคำค้นหนึ่ง ณ ร้านอาหารและเครื่องดื่มริมแม่น้ำปัตตานีเมื่อปลายเดือนเมษายน 2559 ว่าเขาเขียนหนังสือเล่มนี้ขึ้นด้วยวาทกรรมการเขียนอีกแบบหนึ่งที่แตกต่างจากงานวิชาการ ทำให้มีอิสระที่จะนำเสนอและตั้งข้อสังเกตต่อสิ่งที่พบเห็นตลอดเวลาของการอยู่ภาคสนาม

ศรยุทธ เชี่ยมเชื้อยุทธ

“ผมเขียน...ด้วยเหตุผล 2 ประการ หนึ่งคือ เรื่องราวเหล่านี้ไม่ได้ถูกเขียนไว้ในวิทยานิพนธ์ จึงเรียบเรียงออกมาในลักษณะกึ่งเรื่องสั้น ผมสามารถได้ข้อมูลได้อย่างเต็มอารมณ์และเต็มความรู้สึก และเมื่อผมออกจากพื้นที่แห่งนั้นแล้ว ผมรู้สึกห่างเหินไปจากที่ที่เคยอยู่ การเขียนเป็นเพียงสิ่งเดียวที่จะทำให้ผมใกล้ชิดกับพื้นที่อีกครั้ง สอง ผมเขียนเพราะความรู้สึกแค้น ผมแค้นกับเหตุการณ์นั้น (เขียนไว้ในบทนำ) เพราะสิ่งที่ฆ่าชายชราผู้นั้นไม่ใช่ลมพายุ แต่เป็นความสัมพันธ์ที่หวาดระแวงกัน ดังนั้นผมจึงรู้สึกคับแค้นใจจนต้องเขียน”

ผู้เขียนได้แบ่งเรื่องเล่าออกเป็น 2 ภาคใหญ่ๆ ภาคแรกคือ “มลายูที่รู้สึก” ภาคสอง “มานุษยวิทยา มลายู” เรื่องราวภายในไม่เพียงแต่เป็นการเล่าเรื่องที่พบเห็น หากแต่ยังตั้งคำถาม ครุ่นคิด และกระแนะกระแหนผู้คนหลากหลายกลุ่มด้วยลีลาภาษาแบบที่เรียกว่าอ่านง่ายเข้าใจง่าย

ภาคแรก “มลายูที่รู้สึก” เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับท้องถิ่นมลายูที่ผู้เขียนไปสัมผัส เริ่มต้นด้วยคำพูดที่ชวนน้อยเนื้อต่ำใจจากใจคนมลายูในพื้นที่คือ “ปาเยาะห์เนาะยาดีนาย: มันยากที่จะเป็นมลายู” ในมุมมองของผู้เขียน “มลายู” ที่เคยรับรู้มานั้น เป็น “มลายู” แบบภาพตัวแทนรวมที่ถูกแช่แข็ง ถูกอธิบายอย่างเหมารวมเพื่อความเข้าใจง่าย โดยเฉพาะความเข้าใจว่าความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคได้นั้นเกิดขึ้นจากความขัดแย้งทางการเมืองในระดับต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นความต้องการแบ่งแยกดินแดนของกลุ่มผู้ก่อการร้าย เพื่อทวงคืนความเป็นแผ่นดินมลายู โดยไม่ให้อำนาจรัฐมาคุกคาม ซึ่งการถูกเหมารวมเช่นนี้ ส่งผลต่อการมองปัญหาของคนมลายูว่า มีเพียงปัญหาของความรุนแรงและสถานการณ์ แต่ในความเป็นจริงแล้ว สิ่งที่ศรยุทธได้พบเห็นนั้น ปัญหาของคนมลายูไม่ได้อยู่ที่เรื่องของเหตุการณ์ความรุนแรงเพียงอย่างเดียว รวมถึงไม่ได้อยู่ที่ความคิดเรื่องการแบ่งแยกดินแดนหรือต้องการเป็นรัฐอิสระ

อีกปัญหา
ที่นับเป็นปัญหาใหญ่
ในสังคมมุสลิมทุกสังคม คือ
ความขัดแย้งระหว่างมุสลิม
ด้วยกันเอง

ในเรื่องเล่าย่อยๆ ภาค “มลายูที่รู้สึก” นั้น ศรยุทธได้เล่าให้เห็นถึงปัจจัยหลายๆ อย่างที่ทำให้คนมลายูในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เกิดความรู้สึกคับข้องใจ เริ่มตั้งแต่ปัญหาในระดับกว้างคือความสัมพันธ์ระหว่างมลายูกับคนของภาครัฐซึ่งไม่ได้เกิดความไม่เข้าใจกันเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากความหวาดระแวงและอคติเป็นสำคัญ อย่างกรณีเหตุการณ์ชาวมลายูในหมู่บ้านที่ผู้เขียนลงไปเก็บข้อมูลได้ขอความช่วยเหลือจากตำรวจนำไปช่วยชายชราที่เร่ร่อนจากการถูกคลื่นและพายุซัด แต่ก็ไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือแต่อย่างใด กระทั่งชายชราเสียชีวิตไปต่อหน้าต่อตาชาวบ้านซึ่งมีเพียงเรือเล็กที่ห้ามงอดออกจากฝั่งเมื่อมีพายุ

หรือกรณีที่คนมลายูเข้าใจว่า ตนได้รับเงินสนับสนุนกู้ยืมเพื่อสร้างที่อยู่อาศัยจากนายทุนต่างประเทศ ทั้งที่เงินเหล่านั้นเป็นเงินจากรัฐบาลไทย จนทำให้เกิดเรื่องเข้าใจผิด ซึ่งทำให้ผู้เขียนได้ถูกคิดว่าเป็นสิ่งเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะเหตุบังเอิญ แต่เกิดจากการที่รัฐไทยไม่พยายามเข้าใจและทำความเข้าใจ หรือแม้กระทั่งการพยายามหาหนทางอันเหมาะสมเพื่อเข้าใจและเข้าไปนั่งในหัวใจของคนมลายู

รองลงมา ปัญหาความแตกแยกระหว่างคนต่างศาสนา ปัญหานี้เกิดขึ้นมานานมาก และดูเหมือนจะเป็นภาพตัวแทนความรุนแรงและความขัดแย้งของสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในสังคมเมือง ภาพของความสัมพันธ์หรือความขัดแย้งทางศาสนายังพบน้อย หากในหมู่บ้านที่ผู้เขียนได้เข้าไปอยู่ นั้นความขัดแย้งในประเด็นนี้ค่อนข้างรุนแรงและแสดงออกอย่างชัดเจน เพียงการมองผ่านเครื่องแต่งกายหรือองค์ประกอบภายนอกในการตัดสินจนสร้างความรำคาญที่ไม่อาจเยียวยา และความสัมพันธ์ฉันมิตรที่เคยมีก็พลอยหายไปด้วย ศรยุทธตั้งข้อสังเกตกับประเด็นนี้ว่า แม้ในสภาวะเช่นนี้ ก็มีเด็กวัยรุ่นมุสลิมในพื้นที่ที่พยายามจะสานสัมพันธ์กันในแบบของพวกเขา กลุ่มผู้หญิงสามารถยืดหยุ่นกับสภาวะของความแตกต่างได้ ในขณะที่กลุ่มผู้ชายบางกลุ่มมองว่า การที่เข้ามาอยู่ร่วมกันจะต้องทำให้เหมือนกันเสียก่อน

ภาพจากกิจกรรม ของกลุ่ม นักกิจกรรม 3 จว.ชายแดนใต้ ร่วมจัดขึ้น

จากการที่กลุ่มนักวิชาการไม่เคยลงไปศึกษาท้องถิ่นอย่างจริงจัง จึงทำให้ความเป็นมลายูที่ถูกนำเสนอออกไปนั้น เป็นการนำเสนอแบบเหมารวม ภาพแทนและอัตลักษณ์ความเป็นมลายู จึงถูกแช่แข็งและนำเสนอออกไปในรูปแบบเดียวกัน

อีกปัญหาที่นับเป็นปัญหาใหญ่ในสังคมมุสลิมทุกสังคมคือ ความขัดแย้งระหว่างมุสลิมด้วยกันเอง หลักๆ คือการปฏิบัติตามหลักศาสนาและกิจกรรมทางศาสนา รวมถึงประเพณีบางประการ กลุ่มหนึ่งมองว่าสิ่งที่หลาย ๆ คนปฏิบัติอยู่นั้นเป็นสิ่งที่ผิด เช่น กรณีการตั้งศาลบนที่ดินที่มีความขัดแย้งและกลายเป็นที่ดินร้าง หรือความคิดความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ และศาสนิกอื่นๆ ซึ่งล้วนมีความขัดแย้งและแบ่งฝักแบ่งฝ่ายอย่างชัดเจน

นอกจากนี้ ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนมลายูในเรื่องของการแบ่งชนชั้นกันตั้งแต่การแบ่งชนชั้นเรื่องฐานะการเงิน การศึกษา และชนชั้นที่เกี่ยวกับพื้นที่ที่มาของกลุ่มมลายูด้วยกัน ซึ่งทำให้เกิดการแบ่งแยกกระหว่างการเป็นคนในและคนนอก และยังรวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงในครอบครัวคนมลายูนั่น อำนาจไม่ได้อยู่ที่ผู้ชายเสมอไป ตรงกันข้ามกับภาพที่ถูกนำเสนอโดยกลุ่มนักวิชาการว่าผู้หญิงในสามจังหวัดชายแดนใต้เป็นเบี้ยล่างผู้ชาย ซึ่งลักษณะดังกล่าวผู้เขียนเห็นว่าเป็นการศึกษาที่ฉาบฉวย และยึดเอาภาพลักษณ์หญิงอิสลามของตะวันออกกลางเป็นตัวตั้งและคิด

ว่ามุสลิมมลายูเป็นไปเช่นเดียวกับมุสลิมแถบตะวันออกกลางทั้งหมด ความเป็นจริง แม้จะมีลักษณะเช่นนี้อยู่บ้าง แต่ในบางบ้าน บางการจัดประชุมภายในหมู่บ้าน เสียงของผู้ชายกลับไม่มีอำนาจเหนือเสียงผู้หญิงแต่อย่างใด

ปัญหาอีกประการหนึ่งซึ่งถือเป็นปัญหาหลักการได้ลงไปศึกษาอย่างใกล้ชิดของผู้เขียนทำให้มองเห็นว่าประเด็นปัญหาสถานการณ์ความขัดแย้งนั้นไม่ได้ถูกจัดวางหรือมีที่ทางอยู่ในการดำเนินชีวิตของมลายูในพื้นที่เลย แต่คนมลายูนั่นมีปัญหาเช่นเดียวกันกับผู้คนทั้งประเทศคือปัญหาเรื่องความยากจน

ความยากจนในชุมชนมลายูโดยเฉพาะแถบชายฝั่งทะเลอ่าวไทย แตกต่างกับพื้นที่ชุมชนแถบเชิงเขา ทั้งเรื่องของที่อยู่อาศัยและลักษณะชุมชน ความยากจนส่งผลให้หลายครอบครัวต้องส่งบุตรหลานไปทำงานในฝั่งมาเลเซีย หรือบางครอบครัวต้องทิ้งลูกทิ้งเมียเพื่อเดินทางหางานในมาเลเซียช่วงฤดูมรสุม การมุ่งสนใจเรื่องปัญหาปากท้องเหล่านี้ ทำให้ผู้คนมลายูจัดวางปัญหาสถานการณ์ในพื้นที่ห่างไกลออกไป

รัฐไทยได้พยายามสร้าง “ความเป็นชาตินิยม” ผ่านเรื่องเล่าของ
ความรักชาติ ความเสียสละของกลุ่มข้าราชการ ทหาร ตำรวจ ที่เข้ามาปฏิบัติ
หน้าที่ในจังหวัดภาคใต้ ในขณะที่รัฐปตานีก็สร้าง “ความเป็นชาตินิยม”
ผ่านเรื่องเล่าประวัติศาสตร์ ผ่านสัญลักษณ์ แต่ขาดการตรองว่า
“ความเป็นมลายู” ของคนมลายูในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไป

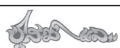
อย่างไรก็ตาม สองปัญหาหลังเหล่านี้กลับไม่ได้รับความสนใจจากบรรดานักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนใต้ ปัญหาชายแดนใต้ที่ถูกกล่าวถึงในพื้นที่สาธารณะจึงมุ่งอยู่แต่เพียงเรื่องของความรุนแรงและการแก้ปัญหาสถานการณ์ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า สิ่งเหล่านี้เกิดจากการที่กลุ่มนักวิชาการไม่เคยลงไปศึกษาท้องถิ่นอย่างจริงจัง จึงทำให้ความเป็นมลายูที่ถูกนำเสนอออกไปนั้นเป็นการนำเสนอแบบเหมารวม ภาพแทนและอัตลักษณ์ความเป็นมลายูจึงถูกแช่แข็งและนำเสนอออกไปในรูปแบบเดียวกัน เช่น มองว่าปัญหาที่เกิดขึ้นเกิดจากเยาวชนมลายูถูกมอมเมา ทั้งยาเสพติด เรื่องเล่าประวัติศาสตร์ ศาสนา แต่ขาดการมองอย่างละเอียดว่าในอีกจุดหนึ่ง กลุ่มวัยรุ่นได้พยายามหาแนวทางในแบบตนเองเพื่อการสร้างสันติภาพในพื้นที่

ภาพเหมารวมแบบนี้ส่งผลมาถึงการเสนอทางออกจากปัญหาด้วย กล่าวคือ นักวิชาการยังพยายามนำเสนอแนวทางการแก้ปัญหาให้โดยเข้าใจว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้นมีอยู่ลักษณะเดียวและตนเข้าใจทฤษฎีความขัดแย้งเพียงพอ *ศรยุทธ* มองว่า ในบางครั้งคนนอกไม่อาจเข้าใจปัญหาที่ลึกซึ้งของคนในท้องถิ่น และทฤษฎีต่างๆ ก็

ไม่อาจปฏิบัติได้สำหรับบางความขัดแย้ง หรือแม้แต่คนในท้องถิ่นที่เป็นสัญลักษณ์ตัวแทนแห่งผู้รู้ก็ไม่อาจแก้ไขปัญหาอย่างยุติธรรมได้ วิธีการแก้ปัญหาหลายๆ ครั้งจึงบรรจบที่ความขัดแย้งอันหนักกว่าเดิม ดังหลายๆ ปัญหาที่ถูกยกตัวอย่างขึ้นในหนังสือเล่มนี้

หนังสือ “มลายูที่รู้สึก”

ภาคสอง มานุษยวิทยามลายู ผู้เขียนได้กล่าวในภาพที่กว้างกว่าเดิมขึ้นมาอีกชั้นหนึ่ง ถึงความเป็นมลายูในบริบทปัจจุบันและบริบทอื่น รวมถึงการเชื่อมโยง “ความเป็นมลายู” ผ่านอาหาร เช่น ไรต์ ผ่านสัญลักษณ์อย่างปืนใหญ่ และชาติพันธุ์มลายูกับรัฐไทย การเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ในบริบทสมัยใหม่ อันมีความแตกต่างกับบริบทเก่า

ในภาคสอง เริ่มต้นด้วยเรื่องการแสดง “ความเป็นเจ้าของ” รัฐปาตานีของกลุ่มชนชั้นนำกลุ่มหนึ่งที่พยายามทวงอำนาจคืนจากรัฐไทย ผ่านการเจรจาและแสดงสัญลักษณ์ในหลากหลายรูปแบบ ดังเช่นการปิดป้ายผ้าทั่วสามจังหวัดที่พยายามสื่อสารกับ “รัฐไทย” และ “คนไทย” ผ่านภาษาในป้ายผ้านอกจากนี้ *ศรยุทธ* เห็นว่า กระบวนการแสดงความเป็นเจ้าของนั้นมันไม่ได้อยู่ในขอบเขตของสามจังหวัดอีกต่อไป เพราะยังถูกขยายต่อไปยังบางอำเภอของจังหวัดสงขลา ซึ่งการกระจายตัวเช่นนี้สื่อให้เห็นว่า ป้ายผ้าไม่ได้เป็นเพียงป้ายผ้า แต่เป็นพรหมแดนทางการเมืองของโลกมลายูที่สนทนากับรัฐสมัยใหม่ของไทย ถึงพื้นที่ของความขัดแย้งที่รัฐไทยได้จำกัดเพียงสามจังหวัด

ความน่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งคือ “การดึงเข้าพวก” ของฝ่ายรัฐไทยและรัฐปาตานี รัฐไทยได้พยายามสร้าง “ความเป็นชาตินิยม” ผ่านเรื่องเล่าของความรักชาติ ความเสียสละของกลุ่มข้าราชการทหาร ตำรวจ ที่เข้ามาปฏิบัติหน้าที่ในจังหวัดภาคใต้ ในขณะที่รัฐปาตานีก็สร้าง “ความเป็นชาตินิยม” ผ่านเรื่องเล่าประวัติศาสตร์ผ่านสัญลักษณ์ แต่ขาดการตรองว่า “ความเป็นมลายู” ของคนมลายูในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไป เช่น การเกลียดชังพม่าของกลุ่มคนมลายู ไม่ใช่เพียงเพราะพม่าเข้ามาแย่งอาชีวะ แต่เกิดจากเรื่องเล่าประวัติศาสตร์ไทยที่เล่าว่าพม่าคือคนที่เข้ามาเผากรุงศรีอยุธยา

มลายูและไทยนั้น ไม่ได้มีลักษณะความเป็น “มลายูแท้” หรือ “ไทยแท้” ทั้งเรื่องอาหารการกิน ความเป็นอยู่ เพราะการเดินทาง ของผู้คนที่ไหลเข้าออกนั้น ได้นำเอาสิ่งที่ไม่ใช่ “ความแท้” เข้ามาด้วย

ในเรื่องเล่าย่อยๆ อีกหลายเรื่อง ผู้เขียนอธิบายถึงความหลากหลายของคนมลายูและคนไทยซึ่ง *ศรยุทธ* ได้เสนอให้เห็นว่ามลายูและไทยนั้นไม่ได้มีลักษณะความเป็น “มลายูแท้” หรือ “ไทยแท้” ทั้งเรื่องอาหารการกิน ความเป็นอยู่ เพราะการเดินทางของผู้คนที่ไหลเข้าออกนั้นได้นำเอาสิ่งที่ไม่ใช่ “ความแท้” เข้ามาด้วย แต่สิ่งเหล่านี้กลับไม่ได้ถูกเล่าในบริบทประวัติศาสตร์ของทั้งสองรัฐ แต่พยายามที่จะสร้าง “ความเป็นมลายูแท้” ความเป็นไทยแท้” ผ่านเรื่องเล่าประวัติศาสตร์ ศาสนา และพรหมแดนทางภูมิศาสตร์

โดยภาพรวม หนังสือเล่มนี้สามารถตอบโจทย์ให้กับคนที่อยากเข้าใจ “คนมลายู” ได้ดี แต่ก็ไม่ใช่ทั้งหมด เพราะมลายูก็เช่นเดียวกับคนในถิ่นอื่นๆ คือนอกจากความหลากหลายทางอัตลักษณ์ ความหลากหลายเชิงพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมแล้ว รายละเอียดเกี่ยวกับความเชื่อ ความศรัทธาซึ่งแม้แต่คนมลายูเองยังข้องใจกับความ “ถูก-ผิด” ในหลักปฏิบัติเหล่านั้น แต่การใส่รายละเอียดต่าง การตั้งคำถาม การตั้งข้อสังเกต รวมถึงการเสียดสีของผู้เขียนนั้น ทำให้หนังสือเล่มนี้น่าอ่านและน่าสนใจมากขึ้น ■

